

поесій цього поета, що з'явилися друком при його житті, Арсен Ішук підготував кн. «Валер'ян Поліщук. Вибране» (Х., 1960), а ще раніше російською мовою з'явилася кн., укладена К.Гринбергом, «Валеріан Поліщук. Избранное. Стихотворения и поэмы. Перевод с украинского» (М., 1958).

7. Отже, в 1939 р. керівний орган Спілки письменників СРСР зазначив у постанові 1942 р. як останній рік життя В.Л.Поліщука невірно. На жаль, вигадана органами карної системи дата смерті В.Л.Поліщука 17 березня 1942 р. потрапила й до настільної книги членів Спілки письменників України «Письменники Радянської України. 1917-1987: Бібліографічний довідник» — К., 1988. — С.484.

8. Леонід Кіндратович Чернов (справжнє прізвище Малошиченко) (13.1.1899 — 23.1.1933) (Див.: руко-

пис біографічної довідки; стр. 19, арк. 2). Про цього, нині малознаного, письменника, В.Л.Поліщук підготував публікацію. У згаданій «Бібліографії творів В.Л.Поліщука» під № 83 зазначено: «Автобіографія Леоніда Чернова — автора інтермедій, — писана рукою Валеріяна Поліщука — стаття-портрет» // Літературний ярмарок, № 4, березень 1929 р., стор.1-4, Харків (стр. 31, арк. 16).

9. Йдеться про ілюстрований двотижневик для дітей шкільного віку «Червоні квіти», що виходив з 1923 р. у Харкові, а з 1930 р. у Києві. Редактором його був О.Громов, фотографія якого уміщена в монтажі першою. (Див.: довідку про часопис в Енциклопедії українознавства. — Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1964. — Т.10. — С.3704).

Олена Балишева

**АКАДЕМІК АРХІТЕКТУРИ О.М.БЕКЕТОВ І КРИМ
(за документами особового фонду Центрального державного
науково-технічного архіву України)***

1922 р. в «Тезисах к докладу Правлению ВАСО» [1] О.М. Бекетов писав: «... зная более 40 лет Крым с его жизнью и нуждами, я хочу ознакомить с моей идеей Крымского путеустройства» [2, од. зб. 70, арк. 4]. Найпростіші арифметичні дії дозволяють встановити, що це «знайомство» відбулося вже у 1880-ті рр. і практично співпало з початком самостійної творчої роботи архітектора: 1890 р. — так зафіксував він що дату в «Кратком описании служебной деятельности» [2, од. зб. 68, арк. 1]. Документи особового фонду О.М. Бекетова, професора, академіка С.-Петербурзької Академії живопису, її члена-кореспондента з 1901 р., дійсного члена Академії архітектури СРСР, українського архітектора, умовно об'єднані як «кримські» за призначенням, у більшості своїй створені в його рідному Харкові, охоплюють 1903-1936 рр. Вони різняться за змістом, призначенням, технікою виконання: фрагменти креслень, архітектурні ескізи проєктів, текстові документи (пояснювальні записки до проєктів, статті, листи тощо). За часом створення ми поділяємо їх на два періоди: до і після 1917 р. Саме такі етапи свого життєвого шляху означив Олексій Миколайович в «Жизнеописание академика архитектуры, профессора Харьковского технологического института А.Н. Бекетова» [2, од. зб. 67, арк. 1]. Обидва періоди пронизує життєстверджуюча «прив'язаність» до «южного края», «перенесеного за последнее пятилетие столько потрясений. Маленькая Крымская Республика, — писал він 1922 р., — совершенно не в силах собственными моральными и финансовыми средствами справиться с такой крупной задачей как возрождение Крыма, когда-то чудесного цветущего уголка» [2, од. зб. 70, арк. 5].

Серед документів періоду до 1917 р. знаходимо: проєкти дач-особняків М.О. Алчевського в Гурзуфі [2, од. зб. 23, арк. 1], Н.А. Золотарьова в Алушті [2, од. зб. 21, арк. 1], платіжно-розрахункові документи «За произведенные работы в театре г. Симферополя. Фирма «Братья Аксерно» — Таврическому дворянству» [2, од. зб. 27, арк. 1-2], щодо цього О.М. Бекетов записав: «Проект и постройка здания театра (бывшего дворянского) на 2.400 мест в г. Симферополе» [2, од. зб. 68, арк. 5]. А потім: «Вилла «Марина» в г. Алушта (Профессорский Уголок), постройка многих дач в Гурзуфе и других местах» [2, од. зб. 68, арк. 5]. В цьому переліку маємо запис про спорудження власного будинку Бекетова на набережній Алушти (нині Будинок-Музей О.М. Бекетова), а в документах фонду зберігається оригінал заяви архітектора від 25 червня 1923 р. до Алуштинського Міськкомунгоспу: «в предоставленной мною анкете на ремонтные работы моего имущества в 6. Профессорском Уголке указана заниженная стоимость общей суммы ремонта, не считая ремонта здания на набережной, арендуемого Рабоче-Крестьянским товариществом» [2, од. зб. 51, арк. 1].

Цікаву знахідку архітектора щодо діяльності цього періоду підтверджує запис в «Жизнеописании»: «Работа с 1913 по 1915 годы в Съезде по улучшению отечественных лечебных мест в г. С.-Петербурге» [2, од. зб. 67, арк. 8]. Її продовження після 1917 р.: «В 1920-м году на курортном Съезде в г. Москве делал обширный доклад о Крымских лечебных местах с расчетом потребного их расширения на основе статистических данных» [2, од. зб. 67, арк. 8].

* У червні 1997 р. в Алушті відбулись перші Кримські «Бекетовські читання», головним ініціатором проведення яких став Алуштинський Будинок-музей Олексія Миколайовича Бекетова. Згідно з програмою цієї наукової конференції було проведено виставку архівних документів, пов'язаних з життям та творчістю Майстра саме «кримського» періоду. Виставку доповнювала доповідь завідувача відділу ЦДНТА України О.В. Балишевої.

Саме починаючи від 1920 р. особливо напружено працює архітектор О.М. Бекетов над вирішенням проблем Криму як всесвітньовідомого курорту. 13-м грудня 1920 р. датовано «Докладную Записку Комиссару народного здравоохранения» [2, од. зб. 70, арк. 39] (йдеться про М.О. Семашка), а фактичні довідки цієї «Записки» використано в згаданому «обширному докладі» О.М. Бекетова на курортному з'їзді. «Записка» має підзаголовок «О крымских курортах «вообще», в ній порівнюючи «лечебные места» в Росії і за кордоном, автор підкреслює, що за кордоном «гораздо больше курортов со слабыми лечебными средствами — водами, грязями, ваннами», але ж — «немцы и австрийцы умеют использовать их, обставляя все возможными удобствами жизни. Они хорошо знают, что лечебная сила всякого курорта главным образом заключается не столько в его узколечебных свойствах, а в способности дать человеку возможно больше телесного и душевного покоя». «К сожалению, — констатує Олександр Миколайович, — такие первоклассные Крымские грязелечебницы совершенно не отвечают своему назначению и значению» [2, од. зб. 70, арк. 39]. Далі, визначивши 15 основних груп курортів за лікувальними властивостями, Бекетов додає власні розрахунки: щодо кількості людей, що потребують лікування (на той момент та на перспективу), пропонується здатність курорту тощо. Завершується «Записка» інформацією про наявність у Криму місцевих будівельних матеріалів для проведення реконструкції та будівництва. На думку Бекетова, «должен бьгг выработан новый прием распланировки построек с учетом современных требований гигиены, что для жилья гораздо лучше» [2, од. зб. 70, арк. 39].

15 грудня 1920 р. О.М. Бекетов направляє листа до головного уповноваженого з Кримських курортів Дмитра Ульянова [2, од. зб. 70, арк. 22], пропонуючи в ньому свою участь в проектуванні та будівництві Криму: «...я известный на Юге России архитектор и строитель, — пише Олександр Миколайович, — прошу привлечь меня к сотрудничеству. Я желал бы совсем переселиться в Крым для этого дела и чем скорее, тем лучше». Проаналізувавши хронологію історичних подій цього часу, ми повинні згадати і про 21 грудня 1920 р., коли було опубліковано «Декрет Раднаркому по Криму» («Всероссийская пролетарская здравница»).

11 лютого 1921 р. на сторінках газети «Правда» з'являється стаття Д.І. Ульянова «Крымская здравница». Її можна коментувати як своєрідне «доповнення» до виданого Декрету, а також як відповідь на листа Олександра Миколайовича: «Хотя во главе управления Крымской здравницей должны стоять рабочие, — пише Д.І. Ульянов, — но в этом управлении, в этом строительстве никак нельзя обойтись без спецов: врачей, инженеров, строителей, инженеров-гидрологов и т. д. Но из этого, конечно, ни в коем случае не следует, что для «спецов» нужно широко открыть ворота в Крым,

чтобы они хлынули туда со своими семьями, сотрудиниками и т. д. В Крыму есть достаточно «спецов», многих даже нужно убрать отсюда, чтобы они поучились на Севере советскому строительству. В Крым же взять только необходимый минимум и с большим и строгим разбором».

Нам зараз, майже 80 р. по тому, важко уявити, які саме роздуми навiali О.М. Бекетову оті газетні рядки. Але в одному з варіантів «Жизнеописания» знаходимо таку невеличку позначку одвіцем: «... не забыть в своей Автобиографии указать на свободу творчества при Советской власти» [2, од. зб. 67, арк. 5]. З гіркою іронією сприймаєш цей рядок, цей запис художника.

У відповідь на заклик Д.І. Ульянова, Алуштинський міськвиконком адресує Бекетову листа: «Обращение Крыма во Всесоюзную пролетарскую здравницу является боевой задачей правительства и фундаментом ее выполнения является железная дорога» [2, од. зб. 70, арк. 1].

Ідея прокладення залізничної від Симферополя до Ялти втілювалась ще до 1917 р. різними підприємцями, зокрема, інженером-шляховиком Михайловським. У фондах архіву зберігається «Докладная записка Алуштинской горуправы по вопросу соединения Ялты с сетью Российских железных дорог» [2, од. зб. 70, арк. 10-12], в якій йдеться про те, що «... проведение железной дороги составит эру в жизни и дальнейшим развитием южного берега Крыма».

Особисту ідею Кримського шляхоупорядкування О.М. Бекетов виклав у Тезах «О крымских дорогах» [2, од. зб. 70, арк. 4-5]: «Самым удобным и дешевым путем сообщения является рельефное соединение Симферополя с Алуштой, которое принесет для Крыма громадную экономическую и промышленную пользу», «Алушта — середина точка между примыкающей к морю существующей железной дорогой, с одной стороны, к Севастополю, — с другой — к Феодосии. От Алушты весьма удобно устроить электрическую железную дорогу трамвайного типа по всему Южному побережью Крыма». Як спосіб вирішення ідеї О.М. Бекетов пропонує: «Необходимо привлечь частную инициативу и капитал, который, несомненно, пойдет на это, но при одном непременном условии, чтобы была обеспечена доходность, т. е. постоянный приток граждан, нуждающихся в курортном лечении и отдыхе» [2, од. зб. 70, арк. 4-5].

Продовження наукової думки О.М. Бекетова щодо прокладення залізничної колії знаходимо і в іншому документі фонду — «Кратком обзоре ближайших задач и перспектив акционерного строительства в г. Харькове и на юге России вообще» [2, од. зб. 61, арк. 1-3]: «... возрождение Крыма необходимо начинать не с постройки курортов, а с устройства удобных и дешевых путей сообщения. Ближайшей задачей акционерного строительства в Крыму должно явиться и именно сооружение Южнобережной железной дороги. Конкретно, согласно ситуации Южного берега Крыма, как мо-

жно усмотреть из прилагаемой карты, следует связать железной дорогой Симферополь с Алуштой». В цьому документі архітектором викладено варіант раціонального «економічного підходу» до вирішення проблеми «по отношению к делу акционерного курортного строительства в Крыму». «Такое может идти по двум направлениям: а) непосредственного производства построек при условии создания на месте солидного строительного аппарата; б) в направлении финансирования отдельных самостоятельных организаций, каковые, по имеющимся у меня сведениям, уже начинают к этому резону соорганизовываться» [2, од. зб. 61, арк. 4]. Отже, О.М. Бекетов був добре обізнаним у сучасних йому економічних проблемах держави.

1933 р. архітектор Бекетов за домовленістю з Харківським Інститутом «Южгироруда» починає розробку ескізного проекту «Парка культуры и отдыха в поселке Камыш-Бурун близ г. Керчь» [2, од. зб. 56, арк. 59]. Серед його особливостей слід відзначити використання сучасних комбінованих систем розпланування алей та доріжок; у парку передбачалося використання особливих декоративних порід дерев та кущів, а в самому проекті — активне притягнення місцевого рельєфу при забудові території парку.

Відомою будівлею О.М. Бекетова у Криму став будинок відпочинку тресту «Главспирт» [2, од. зб. 51, арк. 65] (1934-1935 рр.), (нині — санаторій «Алушта»). З цього приводу харківський архітектор, професор О.Л. Эйгорн писав: «Считаю уместным и рациональным, чтобы составление проекта Дома отдыха в г. Алушта было произведено академиком Бекетовым, который к тому же хорошо знаком с условиями местности и проектированием подобных зданий в сейсмических районах Крыма» [2, од. зб. 51, арк. 6-10].

В архівному фонді цей проект представлено найповніше: генеральний план місцевості з геодезичними зйомками, варіанти ескізів фасадів будинків, їх останні креслення тощо. Вивчаючи ці документи, знову ніби поринаєш у вже змальований «образ» «всякого курорта»: «дать человеку возможно больше телесного и душевного покоя...». Саме за цією формулою продовжує мислити архітектор-художник, майстер будівельник О.М. Бекетов, перетворюючи ідею в реальність.

До болю вражає сучасний вигляд санаторію «Алушта»: перебудова після війни зовсім змінила

його зовнішній і внутрішній декор. Постає питання: де поділася та натхненність автора проекту?

Мабуть, «кримську» тему у творчості О.М. Бекетова неможливо вважати вичерпаною без згадки про «теплі» сонячні пейзажі на його картинах...

«Помимо архитектурно-художественной, преподавательской деятельности, — писал О.М. Бекетов, — в продолжение всей моей жизни я с любовью и много работал и работаю теперь по живописи: преимущественно акварелью, а также маслом, имею более 200 различных этюдов и набросков с натуры» [2, од. зб. 67, арк. 5]. О.М. Бекетов був чудовим художником-пейзажистом і впродовж свого життя не розлучався з пензлями та фарбами.

Кримські морські пейзажі наповнені сонцем: архітектурні побудови, інтер'єри, маленькі етюди на дощечках, цілий світ краси продовжує жити і в стінах його будинку в Алушті, нині музеї. По зернині збираючи творчу спадщину О.М. Бекетова, працівники його сприяють відродженню духовної архітектури «срібного віку».

Значна Бекетовська спадщина у Харкові. Тут за його проектами споруджено більше 40 монументальних громадських та житлових будинків, які є пам'ятниками архітектури 19 — першої половини 20 сторіччя, неординарного явища, котре паслило та сонячно залишило свій слід в історії міста.

«... я в качестве Мастера архитектуры с 40-летним стажем уже заслужил своими работами известность, но искренне желаю дать моему родному городу Харькову красивое здание» [2, од. зб. 43, арк. 4]. — писав О.М. Бекетов 1936 р. до однієї з партійних інстанцій, захищаючи своє дітище — ескізний проект будинку Червонозаводського театру.

Документи особового фонду академіка архітектури О.М. Бекетова 1973 р. були передані до ЦДНТА України його дочкою О.О. Бекетовою і складають 103 од. зб. До них звертаються, з ними працюють, вони — історія Харкова, в повному розумінні — епоха.

Примітки

1. «ВАСО» — «Всеукраинское Акционерное строительное общество», офіційним представником якого у Криму був О.М. Бекетов.
2. ЦДНТА України, ф. 2, оп. 1.

Людмила Кузьменко

ДОКУМЕНТИ ФОНДУ М.М. ДАНЬКА У ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У Державному архіві Сумської області зберігаються документи нашого земляка, члена Спілки письменників України, письменника, журналіста, перекладача, краєзнавця і видатного поета, «який у часи комуністичного всевладдя, гнаний, переслідуваний, цюкований витримав понадлюдський іспит на вірність українському слову і талан-

тові, яким обдарувала його рідна земля. В Україні це було важко, майже неможливо. Микола Данько сягнув за межу неможливого» [1].

Народився М.М. Данько 24 травня 1936 р. у с. Славгород Краснопільського району Сумської області в родині сільського коваля. Тут-таки закінчив семирічку. Під впливом прекрасної Слав-